

Bastiaan Göttgens [0607459]

-

Het individuele paradigma dat ware originaliteit in de weg staat

HET INDIVIDUELE PARADIGMA DAT WARE ORIGINALITEIT IN DE WEG STAAT

INTRODUCTIE

In architectuur bestaat een belangrijk spanningsveld waar een ontwerper hoe dan ook mee te maken krijgt: tussen conventie en originaliteit. Originaliteit staat haaks op het gebruik van bestaande technieken en theorieën. Een ontwerp is niet ofwel conventioneel ofwel origineel. In een ontwerpproces ontstaat een dialoog tussen beide uitersten. Daardoor zal een ontwerp nooit volledig conventioneel zijn en nooit volledig innovatief, waardoor het ontwerp zich bevindt in het gebied tussen beide uitersten in. Wanneer een ontwerp volledig conventioneel is, is het geen nieuw ontwerp en bestaat het gevaar dat het achterhaald is of zelfs ontoereikend in de huidige maatschappij. Een ontwerp dat volledig origineel is, zal in de praktijk altijd gebruik hebben gemaakt van bestaande producten of technieken om het tot stand te brengen. De gevallen waarin een ontwerp wél volledig origineel is, zijn zeer zeldzaam en misschien zelfs niet haalbaar. Een origineel, innovatief of revolutionair idee wordt in de architectuur geregeld uitgewerkt op conventionele wijze. Daardoor lijkt conventie in architectuur dominanter te zijn dan originaliteit, ondanks dat dit wordt nagestreefd. De dialoog tussen conventie en originaliteit is in die zin uit balans.

Dit essay behandelt waarom conventie in architectuur dominanter is dan originaliteit en dat dit zelfs onvermijdelijk is. Allereerst wordt ingegaan op de betekenis van de termen “conventie” en “originaliteit” om duidelijk te maken wat de verschillen tussen beiden zijn en welke rol ze in de architectuur en dit essay spelen.

Vervolgens wordt de balans tussen conventie en originaliteit bekeken. Om deze balans op te maken wordt gebruik gemaakt van Thomas S. Kuhn’s theorie over het bestaan van paradigma’s. In zijn boek *De structuur van wetenschappelijke revoluties* verklaart hij de ontwikkeling van de wetenschap aan de hand van dit verschijnsel. Allereerst wordt beschreven hoe in de architectuur het paradigma niet bestaat zoals in de wetenschap, maar een vergelijkbaar fenomeen wel degelijk kan worden waargenomen. Het is belangrijk om dat te realiseren, maar het paradigma in de architectuur hoeft niet exact gelijk te zijn aan de door Kuhn beschreven paradigma’s om conclusies te kunnen trekken over conventie en originaliteit in de architectuur. Deze “alternatieve” paradigma’s helpen om limitaties opgelegd door ons eigen denkvermogen helder te maken. Door de aanwezigheid van deze limitaties ontstaat namelijk de neiging om terug te vallen op conventies. Dit essay is niet bedoeld om het paradigma in de architectuur te beschrijven of te verklaren, maar wilt aan de hand van het fenomeen paradigma het spanningsveld tussen conventie en originaliteit beschouwen.

Het essay wordt afgesloten met een theorie over het bestaan van een individueel paradigma dat alle paradigma’s overkoepeld. Dit paradigma ontstaat door onze ontwikkeling. In tegenstelling tot de wetenschappen hebben in architectuur de aspecten religie, cultuur en sociaal-maatschappelijke situaties een grote invloed op het werk van de architect. Dit vormt een eerste *framework* waar de architect bewust of onbewust zijn ontwerpkeuzes op baseert.

CONVENTIE EN ORIGINALITEIT

Een conventie is in feite een afspraak tussen twee of meer partijen. Over de tijd kan deze afspraak een eigen leven gaan leiden en als vanzelfsprekend gezien worden, waarbij we ons niet bewust hoeven te zijn van het gebruik van de conventie. Het begroeten van collega's op je werk is een simpele conventie, waarbij we nietilstaan dat dit ooit is afgesproken. We weten niet beter dan dat we dit doen. Het is een gewoonte geworden.

In architectuur is conventie aanwezig. We spreken bijvoorbeeld van conventionele woningbouw, waarbij we refereren aan de "doorsnee" of "standaard" woning. Je kunt daarbij de vraag stellen wát conventionele woningbouw exact is, maar belangrijker is om te beseffen dat het beeld dat het bij mensen oproept niet veel van elkaar verschilt. Zonder extra toespelingen wordt onmiddellijk een beeld gevormd en de uitdrukking begrepen. Andersom zullen afwijkingen erop meteen worden geconstateerd. Zo zal ook voor een leek duidelijk zijn dat de Villa Dall'ava van Rem Koolhaas niet onder conventionele woningbouw valt. Zo spreken we ook van conventionele oplossingen, waarbij we doelen op bestaande en bewezen oplossingen.

Een traditie is iets anders dan een conventie, maar ze hebben wel met elkaar te maken. Tradities zijn verbaal of via demonstratie overgeleverde gebruiken of gewoonten, van generatie op generatie. We zijn ons vaker bewust van het bestaan van een traditie dan bij een conventie. Er wordt niet aan getwijfeld dat ze aanwezig zijn en geregeld bij stilgestaan dát ze er zijn. Toch zijn tradities ook vaak onbewust onderdeel van onze kennis. Daardoor wordt een traditie ook vaak als vanzelfsprekend of als gewoonte gezien. Bijvoorbeeld het dragen van een toga in de rechtszaal. In dit essay draait het echter om de tradities die kennis, informatie en praktijk van de ene generatie op de andere doorgeven.

In de architectuur bezitten tradities en conventies veel kennis, methodes en overtuigingen. Ze zijn een bron van basis- en bestaande kennis. Daarnaast helpen ze om architectonische percepties, gedachtes en ingrepen paraat te hebben tijdens een ontwerpproces. In tegenstelling tot conventies zijn we ons er meer bewust van dat tradities worden toegepast. In Nederland is het bouwen met baksteen te zien als een traditie. Deze methode begon doordat klei het materiaal was dat toen voorhanden was. Sindsdien bestaat in Nederland bouwen met baksteen al eeuwenlang en heeft zich daardoor ontwikkeld tot goed doordachte methodes waar het Nederlandse volk goed mee overweg kan. Het belangrijkste echter is dat baksteen een voornamere plaats heeft gekregen in de keuze van materiaal in het ontwerpproces. Dit is een gevolg van de traditie. Het Nederlandse volk is "gewend" aan de bakstenen omgeving en weet over het algemeen niet beter dan deze gewenning. Woningbouw is met name gekoppeld aan baksteen, dat is de Nederlandse gewoonte. In de Scandinavische landen geldt dit voor houtbouw. Zulke tradities faciliteren ontwerpprocessen en vormen een goede bodem voor de ontwikkeling en expansie van bestaande kennis.

Conventies en tradities zorgen in een ontwerpproces onbewust voor een lading informatie en kennis. Zonder dat we het altijd doorhebben, passen we die kennis toe. Daarin ligt een nadeel, namelijk dat we de gewoonte hebben om iets op een bepaalde manier te doen. Het vanuit traditie of conventie behouden van bestaande kennis, maatschappelijke gebruiken en gewoonten schept dus ook een nadeel. De vanzelfsprekendheid achter de toepassing van deze kennis kan leiden tot wat gezien kan worden als conservatisme. Dit conservatisme werkt remmend op de vooruitgang, waardoor innovaties en revolutionaire ideeën over en buiten de genoemde gebruiken en gewoonten moeilijker een voet in de aarde kunnen krijgen. De woningbouw in Nederland bestaat, en zal voor het overgrote deel blijven bestaan uit baksteen, ondanks dat in het heden meer mogelijkheden voorhanden zijn. Tradities en conventies zitten, bewust en onbewust, ingebakken in de maatschappij en in de educatie.

In dit essay staan conventie en traditie voor bestaande kennis, ideologieën, gedachten, theorieën en gewoonten of gebruiken, waarvan we ons niet bewust zijn dat ze in het brein van de ontwerper zitten opgesloten en worden toegepast. Het verschil tussen conventie en traditie is dat conventie met name

onbewust wordt opgenomen en traditie toch enigszins wordt aangeleerd tot we ze onbewust toepassen. Beiden zijn dus gebaseerd op onbewuste kennis, of in het engels *tacit knowledge*.

In tegenstelling tot conventie en traditie doelt originaliteit op volledig vrije en nieuwe gedachten en ideeën. Ze zijn niet afgeleid van bestaande kennis en daardoor onvoorspelbaar. Ware originaliteit is pure nieuwheid en daardoor ook simpel te omschrijven, omdat originaliteit niet refereert aan bestaande concepten. Originaliteit breekt met het verleden. In de architectuur zou ware originaliteit betekenen dat ieder ontwerpproces begint bij het absolute begin, waarbij bestaande kennis vreemd is voor de ontwerper.

PARADIGMA'S IN DE ARCHITECTUUR

Kuhn beschrijft in zijn boek dat wetenschap zich ontwikkelt in periodes, die eindigen en beginnen met de acceptatie van een nieuw paradigma. Daarbij doorloopt de wetenschap drie fasen: pre-wetenschap, normale wetenschap en revolutionaire wetenschap. In de eerste fase is er geen centraal geaccepteerd paradigma dat als conceptueel *framework* wordt gebruikt. In de tweede fase is dit paradigma wel geaccepteerd en aanwezig. Aan de hand van dit paradigma worden oplossingen voor problemen gezocht. Essentieel voor deze fase is dat wanneer er een anomalie optreedt –een verschijnsel, feit of uitkomst dat niet strookt met het aangenomen paradigma– dat het paradigma niet wordt verworpen, maar de anomalie wordt gezien als fout van de onderzoeker. Gedurende de fase van normale wetenschap stapelen anomalieën zich op tot het paradigma in een crisissituatie terechtkomt. Op dat moment wordt een nieuw paradigma geaccepteerd dat de oude resultaten samen met de anomalieën wel kan verklaren. Dit is de laatste fase, genaamd revolutionaire wetenschap. Het oude paradigma wordt daarbij verworpen als incorrect. Een duidelijk voorbeeld hiervan is de Copernicaanse revolutie, waarbij het wereldbeeld verschoof van geocentrisch naar heliocentrisch. Het oude paradigma met de aarde als centrum van het heelal voldeed niet meer en het nieuwe paradigma met de zon als centrum werd geaccepteerd. [Kuhn, 1962]

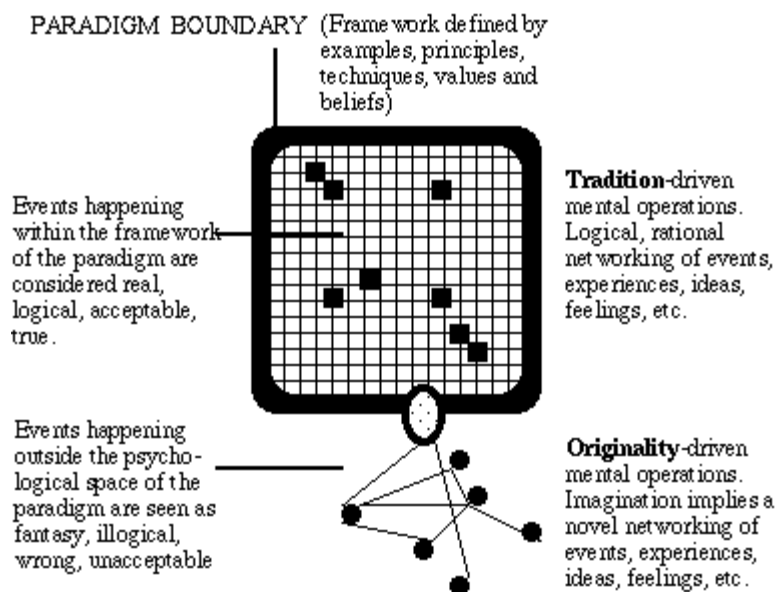
In architectuur kennen we de fasen in de paradigma's niet, zoals deze in de wetenschap aanwezig zijn. Daar tegenover staat dat het volledig ontkennen van het bestaan van paradigma's niet mogelijk is. Wat is een paradigma in de architectuur dan? Er bestaat een theoretische kloof tussen wetenschap en architectuur. Architectuur is namelijk net zo goed een wetenschap als een kunst. En toch beide weer niet. Bij de ene architect wellicht iets meer het één of het ander. Net zoals wetenschap is architectuur probleemoplossend, maar instinct en intuïtie spelen een minstens zo belangrijke rol bij de ontwikkeling van een ontwerp.

In de architectuur is het ontstaan van het ene paradigma een gevolg van een reactie op een ander paradigma of op het huidige sociaal-maatschappelijke klimaat. Als we de stromingen in de architectuur aannemen als paradigma's, dan kunnen we deze overgangen onderscheiden. Neem bijvoorbeeld het historicisme. Deze stroming ontstond door een drang naar het terugkeren naar de klassieke stijlen ten gevolge van een bloei in de wetenschap en de kunst. De klassieke architectuur stond in die periode onder andere voor status of het uitdragen van politieke ideeën. Het rationalisme daarentegen was een reactie op het historicisme. Hieruit vloeide voort het modernisme met zijn vele "onder"-stromingen. Als reactie op het modernisme en termen als *form follows function* volgde vervolgens weer het postmodernisme, dat zich tegen de pure functionaliteit en de sobere ontwerpen verzette. Kortom, in de opvolging van de stromingen zijn wel degelijk fasen aan te wijzen, die vergelijkbaar kunnen zijn met de fasen zoals Kuhn beschreef.

Eén van de belangrijkste kenmerken van een paradigma volgens Kuhn is dat het ene paradigma niet te begrijpen of ontleden is aan de hand van de randvoorwaarden, methodes en theorieën van een rivaliserend paradigma. Ze gaan niet samen en ze zijn niet vergelijkbaar. De terminologie, methodieken en in feite het hele conceptuele referentiekader is met geen mogelijkheid toepasbaar op een ander paradigma. Stel nu dat we wederom een architectuurstroming zien als een paradigma in de architectuur. Dit kan omdat het een '*framework*' is dat over een periode de architectuur van de aanhangers dicteert aan de hand van theorieën,

stijlen en methodes. Een aanhanger van het historisme ziet bijvoorbeeld de stijl neogotiek als de enige juiste manier om een ontwerpproces te benaderen. Gevolg daarvan is dat de stroming, of in dit geval het paradigma, randvoorwaarden biedt aan de ontwerper waarbinnen de ontwerper zijn houvast vindt. Alles wat buiten deze randvoorwaarden valt, wordt logischerwijs gezien als absurd, onredelijk of gewoonweg verkeerd. De voorwaarden en gedachtegang van het modernisme zouden bij een aanhanger van de neogotiek dus absoluut niet van toepassing kunnen zijn. Met als gevolg dat niets wat buiten het paradigma valt, gezien kan worden als waardevol. Of zoals Julio Bermudez het stelt: *“The acceptance of one architectural paradigm (e.g. Postmodernism) over another (e.g. Vernacular) necessarily implies the closing of that other way of “seeing” architecture because it does not match the existing paradigm’s expectations and understanding of what, why, and how architecture is or ought to be.”* [Julio Bermudez, 1996].

Julio Bermudez bespreekt in datzelfde essay dat de architect afhankelijk is van het paradigma dat hij aanhangt. Wanneer hij een paradigma heeft geaccepteerd, zal hij met deze bril naar de ontwerpogave kijken en zoals gezegd zijn ogen sluiten voor de andere paradigma’s en de daarbij horende aspecten. Hij gaat op zoek naar informatie, referenties en precedentes, die passen in het geaccepteerde paradigma. Daarin schuilt het constant terugkeren naar conventionele oplossingen. Oplossingen en voorbeelden uit andere paradigma’s kunnen immers niet worden toegepast. Ieder paradigma heeft zijn eigen voorbeelden en methodieken die zich hebben bewezen en die kunnen worden toegepast. Ieder nieuw aspect of ontwerp dat gemaakt wordt, terwijl een paradigma wordt aangehangen, is in feite geen origineel ontwerp, omdat het zich beweegt binnen randvoorwaarden van een paradigma. De term *inside the box* is hierop van toepassing. Hoewel er nieuwe dingen worden bedacht, is de ware originaliteit niet hier te vinden. Het is de ontwikkeling van bestaande kennis. De ware originaliteit bevindt zich buiten het paradigma: *outside the box*. Julio Bermudez illustreert dit in de volgende afbeelding.

1. Conceptuele representatie van een Paradigma [Bermudez, 1996]

PARADIGMA'S EN ORIGINALITEIT

Ieder paradigma heeft zijn voorbeelden en bestaande kennis. Bermudez verklaart dat conventie in architectuur gebaseerd is op het gebruik van deze architectonische precedentes. We vallen terug op deze precedentes, omdat ze zich bewezen hebben in het verleden, waardoor ze gebruikt worden als voorbeeld of zelfs analoog worden toegepast. Daarbij wordt de stap overgeslagen die ingaat op de essentie van het architectonische vraagstuk op dat moment. De vraag waarom het draait is: “Hoe maak ik de scheiding tussen binnen en buiten?”

In plaats van het beantwoorden van deze vraag kiezen we voor een bewezen oplossing uit het verleden, bijvoorbeeld een bepaald type spouwgevel. De dialoog die de vraag oproept wordt daarmee overgeslagen.

Kuhn beschrijft in zijn boek dat studenten in hun educatie vanaf het begin een bepaald gedachtegoed meekrijgen, op gezag van de boeken en docenten. Ze hebben in feite geen alternatief of competenties om het niet te accepteren. Met als gevolg dat ze 'opgevoed' worden met de zienswijze van een paradigma: *"De toepassingen die in de leerboeken worden gegeven staan daar niet in als bewijsmateriaal, maar vanwege het feit dat het leren van die toepassingen een onderdeel is van het leren van het paradigma dat de basis is van de gangbare praktijk."* [Kuhn, p.130]. Dit is, naast de directe omgeving waarin we opgroeien, de eerste stap naar conventie in architectuur. We krijgen vanaf het begin van ons leven een paradigma bijgebracht, met de voorbeelden en precedënten die daarbij horen en deze zitten ingebed in onze geest (onbewuste kennis).

De crux bestaat in het feit dat als je als ontwerper een paradigma accepteert dat onder andere een bepaalde gedachtegang, methodiek en voorwaarden dicteert, ware originaliteit onbereikbaar is. Immers, het accepteren van een paradigma limiteert je tot de grenzen van dat paradigma en ware originaliteit ligt daarbuiten. In de keuze van een paradigma keert de ontwerper dus terug naar bestaande kennis die binnen het paradigma valt en gebruikt bestaande en bewezen precedënten van dat paradigma als leidraad voor zijn ontwerp. Kortom, de architectonische precedënten van het paradigma dwingen ons tot conventie in de architectuur. We bewegen ons binnen de grenzen van het paradigma en komen maar moeilijk en zelden daarbuiten. Echter, kiest de ontwerper bewust géén paradigma, dan komt de onbewuste kennis aan bod en blijken we toch terug te vallen op toepassingen die we kennen. Daarnaast, het níet accepteren van een paradigma accepteert wel het bestaan van paradigma's en dus wordt aan een paradigma of meerdere paradigma's gerefereerd. Juist het refereren aan de paradigma's zorgt vervolgens voor het wederom gebruik maken van conventie en traditie. Je zult immers moeten weten wat het paradigma inhoudt, voordat je weet wat je níet moet doen om ware originaliteit te bereiken. Maar net zoals het bedenken van een nieuwe kleur niet mogelijk is zonder te refereren aan bestaande kleuren, is het niet mogelijk om originaliteit te 'bedenken' zonder te weten wat géén originaliteit is. Daarmee is denken *outside the box* niet mogelijk zonder te weten wat de 'box' inhoudt, en daardoor wordt je gedwongen om te refereren aan conventie en traditie. Ware originaliteit zou dus pas kunnen ontstaan, wanneer het bestaan van de 'box' vreemd is voor de ontwerper.

De paradox hierin is dat ware originaliteit pas kan bestaan wanneer het bestaan van niet-originaliteit niet bekend is bij de ontwerper. Echter, het niet bekend zijn van niet-originaliteit kan vervolgens leiden tot ideeën die reeds bestaan en dus wél origineel zijn in de beschouwing van de ontwerper, maar niet origineel zijn in de praktijk. Toch lijkt dit de juiste en wellicht enige manier om ideeën te laten groeien, die níet refereren aan wat bekend is. De groep ideeën die zowel origineel zijn in de beschouwing van de ontwerper, als in de praktijk komt namelijk het dichtst in de buurt van originaliteit. De vraag is alleen wie de ideeën aan de praktijk toetst, omdat de ontwerper dit zelf niet kan, zonder van de conventies en tradities in de praktijk af te weten.

HET INDIVIDUELE PARADIGMA

Het belangrijkste verschil tussen paradigma's in de wetenschap en paradigma's in de architectuur is naar mijn mening dat de architect voortkomt uit één groot paradigma, waarin meerdere of alle bekende paradigma's aanwezig zijn. Het grote overkoepelende paradigma ontstaat vanaf het moment dat we geboren worden. De eerste 20 jaar van ons leven ontwikkelen we bepaalde culturele, religieuze en sociaal-maatschappelijke opvattingen over de wereld, afhankelijk van het milieu waarin we opgroeien. Dit vormt onze basis voor de randvoorwaarden, waarop later bewust of onbewust ontwerpkeuzes worden gemaakt. Zoals baksteen in Nederland traditiegetrouw wordt gebruikt, kiezen we er bewust of onbewust voor om dit materiaal te gebruiken of om ons juist hiervan af te zetten. We kunnen ons echter niet losmaken van het materiaal, omdat we er vanaf het begin mee doordrenkt zijn dat dit "de gewoonte", de conventie of traditie is. In een andere

cultuur, bijvoorbeeld Japan, gebeurt dit doordat van oudsher de manier van bouwen anders is. Dit vormt in eerste instantie de bril van de architect

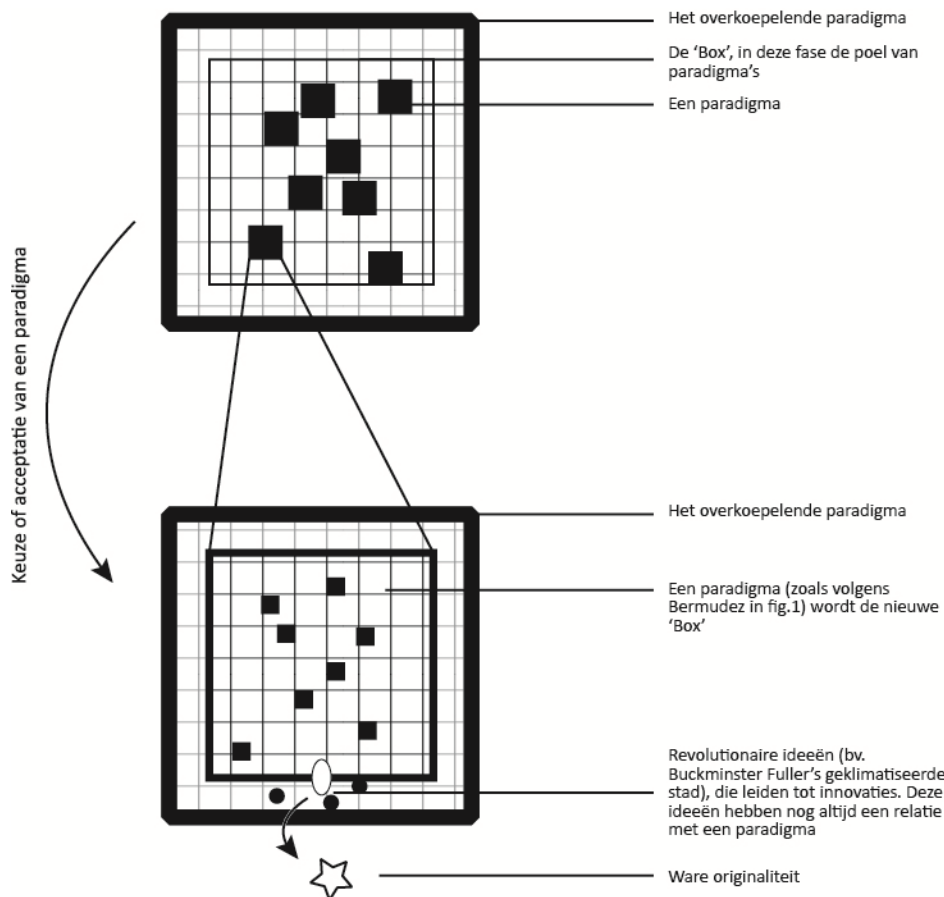
Bij de studie voor architect leren we deze opvattingen in de context van architectuur te plaatsen en andersom. Dit is gebaseerd op *'het paradigma dat de basis is van de gangbare praktijk'* [Kuhn]. Ieder individu in de architectuur geeft dit paradigma door zijn individuele ontwikkeling echter vorm op zijn eigen manier.

In dit grote paradigma, dat onze zienswijze van de wereld definieert, bevindt zich de poel van paradigma's die in het verleden bestonden of op dit moment bestaan: de context. We leren immers over de uiteenlopende opvattingen van bijvoorbeeld de paradigma's historicisme, modernisme en post-modernisme. Gedurende onze loopbaan van architect convergeren we de poel naar een paradigma dat wij persoonlijk dominanter vinden dan andere paradigma's in de poel. We gaan ofwel aan de slag met dit paradigma, of we kiezen ervoor dat we ons afzetten tegen de genoemde paradigma's. De eerste leidt tot het uitbouwen van bestaande kennis en de tweede tot een nieuw paradigma, afgeleid van of in contrast met een ander paradigma. Een eerstejaars student van een ontwerpopleiding zal met geen mogelijkheid zeker kunnen zeggen welk paradigma hij zou aanhangen, maar wellicht wel welke paradigma's absoluut niet aanspreken. Naarmate de studiejaren verstrijken zal dezelfde student een beter beeld hebben van zijn eigen opvattingen en daarmee duidelijker kunnen aanwijzen tot welke paradigma's hij zou kunnen behoren. Op grond hiervan wordt per ontwerpogave een paradigma gekozen om te volgen of tegen af te zetten, waardoor de ogen worden gesloten voor oplossingen die hierbuiten vallen.

Ieder individu zit gebonden aan deze poel van paradigma's, doordat we hieraan zullen blijven refereren. Deze poel is de 'box' waar we buiten willen denken. De originaliteit die wij nastreven, is originaliteit gebaseerd op het zich afzetten van deze box. Doordat we de poel van paradigma's aangeleerd krijgen, kunnen we de poel niet loslaten. Wanneer we namelijk buiten de poel van paradigma's kunnen stappen, stappen we in het grote overkoepelende paradigma dat de box definieert en dicteert. Dit is de consequentie van het opgroeien met conventie en traditie.

Een revolutionair idee van Buckminster Fuller om het klimaat van een complete stad te kunnen controleren, is een voorbeeld van een origineel idee binnen het grote paradigma. Daarmee stapte hij buiten de bekende en bestaande paradigma's, eerder de poel of de box genoemd. Frappant is dat hij vervolgens weer bewust binnen een paradigma stapte, door gebruik te maken van een bestaand idee om de geklimatiseerde stad mogelijk te maken: de geodetische koepel. Deze technologie heeft hij verder ontwikkeld om te voldoen aan zijn ideeën. Dit was enorm innovatief, maar in feite niet origineel, omdat dit het uitbouwen van bestaande kennis inhield. Blijkbaar is het zeer zeldzaam of zelfs niet haalbaar dat buiten het overkoepelende paradigma kan worden gestapt. Dit terugkeren naar de bestaande conventies van een specifiek paradigma leidt tot het conservatisme dat eerder in het essay is genoemd.

Naar mijn mening is de illustratie van Bermudez daarom incompleet. Bermudez beschrijft in zijn essay het aanhangen van puur en alleen één paradigma. Dit is in essentie correct, omdat slechts één paradigma tegelijk kan worden aangehangen door één persoon. Echter, in tegenstelling tot de wetenschap, waarbij paradigma's worden verworpen [Kuhn], worden in de architectuur paradigma's dus in mindere mate verworpen. De ideeën van Louis I. Kahn worden niet meer direct toegepast volgens de Internationale Stijl waar hij veel invloed op had, maar zijn ideeën drukken nog steeds hun stempel op de architectuur. De manier waarop hij omging met licht, spiritualiteit en het grote respect voor materialen inspireren nog altijd velen, bewust en onbewust. Zo ook de ideeën van Palladio of de ideeën in de klassieke Romeinse of Griekse architectuur. Dit is niet te vergelijken met de wetenschap, waarbij het geocentrische beeld van de wereld tegenwoordig als achterhaald en absurd wordt gezien. De illustratie van Bermudez is daarom slechts een weergave van puur alleen één paradigma, terwijl andere paradigma's wel degelijk nog aanwezig kunnen zijn in de onbewuste kennis van een individu. Op een bepaald moment is slechts één paradigma dominant en de rest minder dominant. Een betere voorstelling van het paradigma in de architectuur wordt daarom hieronder geïllustreerd.

2 Nieuw conceptueel model van paradigma's in de architectuur en ware originaliteit

CONCLUSIE

In dit essay is allereerst gekeken naar de termen conventie, traditie en originaliteit. Daaruit kon worden geconcludeerd dat ware originaliteit in tegenstelling tot conventie en traditie alle bestaande, zowel bewuste als ook onbewuste kennis, ontwijkt. Originaliteit doorbreekt het conservatisme dat conventie en traditie vaak tot gevolg hebben en is pure nieuwheid. De onbewuste kennis die in het brein van de ontwerper door conventie en traditie aanwezig is, leidt tot een conservatisme. Onbewust leiden conventie en traditie namelijk tot een vanzelfsprekendheid die toepassingen, oplossingen, voorbeelden, methodes etc. tot een gewoonte maken.

Het paradigma is, zoals Kuhn het beschrijft in zijn boek *The structure of scientific revolutions*, een conceptueel framework dat toepassingen, methodieken en theorieën dicteert aan de aanhanger ervan. Verschillende rivaliserende paradigma's kunnen niet samengaan en de opvattingen van het ene paradigma kunnen niet van toepassing zijn op een ander paradigma. Alles wat buiten de randvoorwaarden van het paradigma valt, is daardoor onredelijk of verkeerd en daardoor niet van toepassing. Julio Bermudez behandelt in zijn essay dat de architect bij het ontwerpproces afhankelijk wordt van een paradigma en de daarbij horende voorbeelden en precedenten. Dit conformeren aan een paradigma leidt tot conventie, omdat de specifieke voorbeelden worden nageleefd of zelfs analoog worden overgenomen. Het paradigma vormt daardoor een 'box' waarbinnen conventie en traditie aanwezig is en waar de ontwerper geneigd is om op terug te vallen. Dit wordt door mij gezien als denken *'inside the box'*.

Het grote probleem met denken *'outside the box'* is dat er wordt gerefereerd naar de box, het referentiekader. De originaliteit die we nastreven is immers gebaseerd op het zich afkeren en afzetten van de box en daarmee

de bestaande kennis. Ware originaliteit refereert namelijk niet aan het verleden, maar zonder kennis van het verleden is het niet mogelijk om te weten wat originaliteit is.

Dit leidt tot een nieuw model van het paradigma in de architectuur. Zoals door Julio Bermudez aangedragen accepteert een architect op gegeven moment een paradigma en volgt daardoor de daarbij horende randvoorwaarden en precedentes. Bij het afzetten tegen dit paradigma en alle andere paradigma's streeft de ontwerper naar originaliteit. Dit is echter niet mogelijk omdat alle paradigma's samen gedefinieerd worden door een individueel overkoepelend paradigma, gevormd door de religieuze, culturele en sociaal-maatschappelijke invloeden die tijdens het leven en de tijdens de educatie op de architect inwerken. Daarin zitten al onbewust conventies en tradities verborgen, die de architect tot bepaalde ontwerpkeuzes bewegen.

Daarmee is ware originaliteit pas mogelijk als de architect zich los zou kunnen maken van alles wat hij bewust of onbewust weet. Ware originaliteit zit niet in het denken *outside the box*, maar eerder in het denken zonder box. Dat zou de enige manier zijn om het overkoepelende individuele paradigma, en daarmee de definitie en dictatie van alle paradigma's met hun conventies te ontlopen. Dat betekent dat de architect zich zou moeten kunnen loskoppelen van wat zijn individuele overkoepelende paradigma –zijn referentiekader– in de basis vormgeeft: zijn leven. Is het überhaupt mogelijk dat iemand zich kan loskoppelen van wat onbewust en bewust de invloeden van zijn leven zijn geweest?

De vraag rijst of het streven naar originaliteit dan een goed streven is, of dat we onszelf voor de gek houden met de gedachte dat het haalbaar is. Originaliteit is een dergelijk belangrijk streven in de hedendaagse architectuur, dat het ondertussen wellicht zelf een conventie is geworden. Hoewel ik van mening ben dat het een streven is dat door zijn katalyserende werking essentieel is voor creativiteit en vooruitgang van de hedendaagse architectuur, denk ik ook dat het tijd is voor bezinning en de volgende vraag moet worden gesteld: "Is het streven naar originaliteit niet tegelijkertijd ook een belemmering van de hedendaagse architectuur?"

[Bronnen]

Boeken

Kuhn, Thomas S. (1962), *De structuur van wetenschappelijke revoluties*, Amsterdam: Uitgeverij Boom

Artikel

Bermudez, J. (1996, Juli-Sept). On paradigms & Avant-Garde: Peeking into the Architectural Mind. *Design methods* Vol.30, No.3, pp. 2368-2396.